

УДК 338.48:332

В. С. Пеньковський

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті висвітлено значення підприємств сільського зеленого туризму для розвитку сільських територій України. Виявлено їх проблеми та запропоновано їх вирішення на основі фінансово-економічного забезпечення. Обґрунтовано джерела, форми, інструменти та механізм залучення фінансово-інвестиційних ресурсів у сільські туристичні підприємства. Визначено пріоритетні напрями фінансування та інвестування. Розроблено пріоритетні напрями впровадження інвестицій у розвиток підприємств сільського зеленого туризму.

Ключові слова: сільський зелений туризм, підприємства, фінансово-інвестиційні ресурси, механізм формування, джерела, управління, розвиток.

Summary. The article defines the value of the enterprises of rural tourism for development of rural territories of Ukraine. Identified their problems and offered them a solution based on the financial and economic support. Justified sources, forms, tools and mechanism of attracting investment and financial resources in rural tourism enterprises. Identify the priority areas for funding and investment. Developed priorities for the implementation of investments in development of enterprises of rural tourism.

Key words: rural green tourism, enterprise, financial and investment resources, the mechanism of formation, sources, management, development.

Постановка проблеми. Одним з основних чинників, що сприяють розвитку підприємств сільського зеленого туризму, є забезпечення фінансово-інвестиційними ресурсами, засобами та джерелами, а також всебічне підвищення ефективності їх використання в сучасних умовах та на

© В. С. Пеньковський, 2016

Бібліографія ДСТУ:

Пеньковський В. С. Формування фінансово-інвестиційних ресурсів розвитку підприємств сільського зеленого туризму в Україні / В. С. Пеньковський // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. — 2016. — № 2 (34). — С. 58–62.

References (APA):

Penkovsky, V. S. (2016). Formuvannia finansovo-investytsiinykh resursiv rozvytku pidpriumstv silskoho zelenoho turyzmu v Ukraini [The formation of financial and investment resources of enterprises development of rural green tourism in Ukraine]. *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 2 (34), 58–62 (in Ukr.).

перспективу. Інвестиційна та фінансова складові і науковцями, і практиками обґрунтовуються як основні у ресурсних стратегіях функціонування економіки вітчизняної туристичної галузі. За умови реалізації наявних конкурентних переваг ресурсного потенціалу підприємств сільського зеленого туризму (мальовнича природа, різноманітні атракції, якісні послуги) інструмент інвестування набуває нового змісту.

Враховуючи складну соціально-економічну та геополітичну ситуацію, загрози національній безпеці, країна об'єктивно не має реальної можливості задоволення наявних потреб підприємств сільського зеленого туризму у фінансовій підтримці за рахунок бюджетування. Тому виникає потреба пошуку інших організаційно-економічних механізмів, моделей та методів залучення фінансових потоків для розвитку вітчизняних підприємств сільського зеленого туризму, основним з-поміж яких може бути приватне інвестування за рахунок власних або залучених джерел.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні на сьогоднішній день вагомий внесок у розвиток теорії і практики організації та функціонування підприємств сільського зеленого туризму зробили провідні українські вчені: О. О. Колесник, О. О. Любіцева, М. П. Мальська, Л. О. Мармоль, В. В. Смаль, Л. Ю. Матвійчук, Т. І. Ткаченко та ін. Комплексним науково-теоретичним дослідженням процесу інвестиційного забезпечення розвитку сільського зеленого туризму присвятили свої праці вітчизняні та зарубіжні вчені: Г. Цегелик [7], І. Петлін [7], Yutaka Arahі [9], Bernard Lane [10], Ohe Y [11] та ін.

Однак значна частина науковців у своїх працях акцентує увагу на конкретних джерелах інвестування національного господарства і галузі туризму й туристичних підприємств у його складі (внутрішніх інвестиціях, іноземних інвестиціях, банківських інвестиціях тощо). Питання окремих джерел інвестування, вивчення їх особливостей з метою розроблення загальних та специфічних методів, інструментів, важелів, що сприяли б залученню інвестиційних ресурсів у підприємства сільського зеленого туризму, є недостатньо вивченими та потребують подальших розробок.

Метою статті є обґрунтування джерел та обсягів фінансово-інвестиційних ресурсів розвитку підприємств сільського зеленого туризму та пріоритетних умов і напрямів їх застосування в сучасних умовах і на перспективу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільський зелений туризм, сприяючи розвитку малого бізнесу та підприємництва на сільських територіях, дає можливість міським мешканцям активно та повноцінно відпочивати в приватних сільських господарствах за доступними цінами. Натомість

сільські жителі мають можливість збільшити та диверсифікувати зайнятість, поліпшити своє фінансово-економічне становище, доходи та рівень життєдіяльності [1, с. 165]. Він також забезпечує зменшення техногенного навантаження на довкілля та сприяє відтворенню природного навколишнього середовища.

Це стосується, передусім, територій деградації або депресивного розвитку, з одного боку, і територій з конкурентними перевагами туристично-рекреаційних ресурсів — з іншого. Інвестування суб'єктів господарювання сільського зеленого туризму, отже, є однією з опорних точок, на яких будується фундамент ринкової економіки сільських територій країни. Адже саме інвестиції, зокрема власні та іноземні, є важливими для розвитку економіки тих регіонів, які є слабо розвинутими або дотаційними.

У процесі формування економічних відносин у напрямі сприяння організації та розвитку підприємств сільського зеленого туризму інвестиційна стратегія їх державою підтримки та регулювання повинна передбачати використання програмно-цільового та системно-структурного підходів. Вона має диференційовано визначати форми фінансування підгалузей сільського зеленого туризму, враховуючи специфіку кожної з них та їх роль у процесах раціонального використання туристично-рекреаційних ресурсів сільських територій. Також вона має бути регіонально вираженою і відповідати міжнародним стандартам якості надання туристичних послуг та продуктів.

Зокрема, програмно-цільовий підхід у сфері фінансово-інвестиційного забезпечення використання сільських туристично-рекреаційних ресурсів дозволить виявити найбільш перспективні регіони, сільські території й туристичні об'єкти, вирішити питання про доцільність фінансово-інвестиційних вкладень при розгляді регіональних проблем регулювання розвитку підприємств сільського зеленого туризму [2, с. 135]. Системний підхід сприятиме формуванню відповідного інвестиційного середовища у сфері саме раціонального використання сільських туристичних ресурсів у контексті структурних перетворень та конкурентних відносин в економіці країни загалом.

У зв'язку з цим, на нашу думку, можна виділити пріоритетні напрями залучення інвестицій в розвиток підприємств сільського зеленого туризму:

— підтримка традиційних туристичних спеціалізованих регіонів країни, які мають видатний ресурсний потенціал і дефіцит фінансування або нестійке середовище й ризики діяльності — Запорізьке та Херсонське Приазов'я; Закарпаття, Волинське, Житомирське, Чернігівське Полісся;

— удосконалення та підвищення якості продукту, атракцій та послуг сільського зеленого туристичного бізнесу у цілому;

— підвищення освітнього рівня та фаховості зайнятих у сфері туристичної діяльності на селі;

— розробка та впровадження регіональних програм, пілотних проектів та бізнес-планів розвитку підприємств сільського зеленого туризму;

— підтримка процесів кооперації та інтеграції у галузі.

Важливе значення у створенні сприятливого інвестиційного клімату на селі для туристичної діяльності має належним чином розроблене та ефективно діюче інституційне забезпечення [3, с. 284]. Незважаючи на значні позитивні зрушення у регулюванні туристично-рекреаційної сфери, законодавство, що регулює економіко-фінансову діяльність інвесторів, є не досить ефективним. Неоднозначні і навіть взаемовиключні положення вносять елементи непрозорості, непорозуміння та ризиків у поточну інвестиційну діяльність.

Вони не дають змоги розробити системну й послідовну стратегію і тактику щодо активізації діяльності підприємств сільського зеленого туризму на перспективу. Аналіз існуючого нормативно-правового забезпечення в контексті інвестування використання туристично-рекреаційних ресурсів, отримання дозвільних документів засвідчує, що нормативно-правова база у цій сфері є мінливою. Це стосується й вибору інвестора та ризиків, пов'язаних із цим процесом [4].

Інвестування розвитку підприємств сільського зеленого туризму залежить, насамперед, від обсягів надходжень до місцевого бюджету [5, с. 187]. Однак існуюча система доходів більшості туристичних регіонів країни, як показує практика, характеризується значною їх залежністю від дотацій національного бюджету через дефіцит власних ресурсів інвестицій. Тому важливим є виявлення основних чинників невизначеності та ризиків існуючої системи формування й розподілу доходної бази регіональних та місцевих бюджетів, бюджетів сільських громад. Серед них визначено такі складові:

— недостатня децентралізація бюджетування та підтримка громадських організацій місцевими ресурсами;

— часті зміни видів податків, які зараховуються до бюджетів та нормативів відрахувань від загальнодержавних податків і зборів до бюджетів нижчих рівнів управління;

— невчасність отримання сум трансферів, що належать регіонам, їх недоотримання або отримання не в грошовому виразі;

— відсутність чіткого взаємозв'язку між обсягом податків, які збираються, і регіональними доходами, що позбавляє регіональні органи управ-

ління стимулів до збільшення державних доходів тощо;

— недостатньо розвинута мережа громадських організацій та ендаумент-фондів для підтримки сільського зеленого туризму;

— дефіцит соціальних інновацій та ініціатив для зацікавлення можливих інвесторів;

— пасивність сільських громад значної кількості сільських поселень у напрямі модернізувати свою діяльність, організувати й облаштувати сільські території на засадах екологічного менеджменту та соціальної відповідальності.

Вважаємо, що джерелами формування доходної частини місцевих бюджетів мають бути: вдосконалення її обсягів та структури у напрямі перегляду ставок оподаткування; збільшення надходжень від місцевих податків і зборів; державно-приватне партнерство з метою вирішення пріоритетних програм сталого розвитку [6, с. 69]. Досить не типовим, але важливим джерелом інвестування розвитку сільського туризму є кооперування та інтеграція. Перевагами застосування вказаних інструментів, незважаючи на різну сутність, є:

— гнучкість, тобто інтеграційні угоди або правила кооперації обслуговування є більш гнучкими та прийнятними, ніж банківські кредити. Вони надають можливість регулювати необхідну схему сплати внесків та інших платежів, об'єднувати ресурси тощо;

— підприємству простіше отримати майно у тимчасове користування на засадах кооперації, ніж позику на його придбання;

— законодавством передбачені певні податкові пільги щодо здійснення бізнесових операцій у межах державно-приватного партнерства;

— кооперативні або партнерські відносини передбачають обов'язки здійснювати ремонт і техобслуговування обладнання, спільне використання засобів розміщення, транспорту та ін.

Таким чином, переваги використання інтеграції та кооперації, державно-приватного партнерства створюють можливості розвитку туристичної інфраструктури, впровадження нових видів туристичної діяльності та створення відповідної фінансово-інвестиційної бази [7, с. 385]. Адже саме за допомогою модифікацій умов угод кооперації та інших форм співробітництва можна використати різноманітні варіанти залучення інвестиційних ресурсів.

Важливою умовою інвестування розвитку підприємств сільського зеленого туризму є застосування інструментів, тобто сукупність дій та важелів, за допомогою яких здійснюється вплив суб'єкта управління на об'єкт управління з метою досягнення поставленої мети. До основних економічних інструментів забезпечення інвестиційного розвитку, фінансової стійкості підприємств

сільського зеленого туризму відносяться податкові важелі, штрафні санкції за порушення екологічного законодавства, стимули за соціально орієнтовану діяльність [8, с. 343].

На нашу думку, при плануванні інвестиційного забезпечення розвитку підприємств сільського зеленого туризму варто враховувати, з одного боку, систему санкцій у випадку понадлімітного впливу на туристичні об'єкти, а з іншого — прийоми податкового захисту, зокрема, шляхом виключення зі складу оподатковуваної бази суми коштів, спрямованих на інвестування розвитку туризму та інших соціальних програм на селі. Необхідно також ширше використовувати засоби інтернет-ресурсів для залучення іноземних туристів для відпочинку у структурі сільського зеленого туризму. Це сприятиме збільшенню власних коштів його суб'єктів господарювання як надійного джерела інвестицій у розширення власної справи.

Пріоритетними інструментами інвестування розвитку підприємств сільського зеленого туризму, на нашу думку, виступають пільгове кредитування та оподаткування вказаних суб'єктів господарювання. Адже вони у своїй діяльності використовують сільські природні туристично-рекреаційні ресурси та сприяють збереженню навколишнього середовища, забезпечують зайнятість населення, розвиток підприємництва, формування середнього класу й відродження сільських територій загалом.

Висновки. У сучасних умовах господарювання фінансово-інвестиційне забезпечення розвитку підприємств сільського зеленого туризму знаходиться у нестійкому стані та супроводжується ризиками конкуренції, відсутності попиту, належної державної та громадської підтримки. Спостерігається невідповідність рівня інвестиційного забезпечення та потреб підприємств галузі. Додатково це супроводжується мінімальним рівнем фінансування таких заходів на місцевому та регіональному рівні з будь-яких джерел.

Вирішення проблемних питань економічного стимулювання фінансово-інвестиційної діяльності з метою сталого розвитку підприємств сільського зеленого туризму повинно здійснюватися на засадах послідовного розроблення та впровадження нових інструментів, у першу чергу, інтеграції, кооперування, державно-приватного партнерства. Це має відбуватися з урахуванням регіональних особливостей поселенської мережі сільських територій, їх туристично-рекреаційних ресурсів. Важливою метою є також заохочення суб'єктів туристичного господарювання до раціонального використання та охорони довкілля, підвищення власної доходності та фінансово-економічної стійкості, якісного надання туристичних

послуг споживачам, підвищення інвестиційної привабливості на перспективу.

Література

1. Смал' В. В. Туризм і сталий розвиток / В. В. Смал', І. В. Смал' // Вісник ЛНУ. Серія «Географічна». — 2005. — Вип. 32. — С. 163–173.
2. Любіцева О. О. Туризмознавство: вступ до фаху : підручник / О. О. Любіцева, В. К. Бабарицька. — К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. — 335 с.
3. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник. Затверджено МОН / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк. — К., 2008. — 661 с.
4. Колесник О. О. Оцінка інвестиційного забезпечення розвитку туризму в Україні / О. О. Колесник // Економіка. Управління. Інновації. — 2011. — № 2 (6).
5. Матвійчук Л. Ю. Основні напрями інвестиційного забезпечення розвитку сільського туризму в Україні / Л. Ю. Матвійчук // Наук. праці Півд. філ. нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України «Крим. агротехнол. ун-т». — 2012. — Вип. 143. — С. 186–191.
6. Мармуль Л. О. Удосконалення управління діяльністю туристичних підприємств / Л. О. Мармуль, Л. М. Усаченко, М. П. Недюха, Т. С. Незвищук-Когут ; Кабінет Міністрів України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, Навч.-наук. ін-т післядиплом. освіти. — Херсон : Грінв Д. С., 2014. — 190 с.
7. Цегелик Г. Г. Використання економіко-математичних моделей для підтримки прийняття рішень у сфері сільського зеленого туризму [Електронний ресурс] / Г. Г. Цегелик, І. В. Петлін // Науковий вісник. Економічні науки. — 2013. — Вип. 1. — С. 384–389.
8. Ткаченко Т. І. Сталый розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : [монографія] / Т. І. Ткаченко — 2-ге вид., випр. та доп. — К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. — 463 с.
9. Arahi Y. The Regeneration of Rural Communities [Electronic resource] / Y. Arahi // Food & Fertilizer Technology Center: Rural Tourism in Japan. — 1998. — Available at : <http://www.ffc.agnet.org/library.php?func=view&id=20110726130209>.
10. Lane B. Sustainable Rural Tourism Strategies: A Tool for Development [Text] / B. Lane // Revista Interamericana de Ambiente y Turismo. — 2005. — Vol. 1, Issue 1. — P. 12–18.
11. Ohe Y. Evaluating the Diversifying Market for and Viability of Rural Tourism Activity in Japan [Electronic resource] / Y. Ohe // 12th Congress of the European Association of Agricultural Economists — EAAE 2008. — 2008. — P. 1–12. — Available at : <http://www.ageconsearch.umn.edu/bitstream/43647/2/014.pdf>.

References

1. Smal', V. V. & Smal', I. V. (2005), *Turyzm i stalyy rozvytok* [Tourism and sustainable development], *Visnyk LNU*, 32, 163–173 (in Ukr.).
2. Liubitseva, O. O. & Babaryts'ka, V. K. (2008), *Turyzmознавство: vstup do fakhu* [Tourism: introduction to the course], Kiev: Vydavnycho-polihrafichnyj tsentr «Kyivs'kyj universytet», Ltd (in Ukr.).
3. Mal's'ka, M. P. & Antoniuik, N. V. (2008), *Mizhnarodnyj turyzm i sfera posluh* [International tourism and the service sector], Kiev, Ltd (in Ukr.).
4. Kolesnyk, O. O. (2011), *Otsinka investytsijnoho zabezpechennia rozvytku turyzmu v Ukraini* [Evaluation of investment development of tourism in Ukraine], *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*, 2 (6) (in Ukr.).
5. Matvijchuk, L. Yu. (2012), *Osnovni napriamy investytsijnoho zabezpechennia rozvytku sil's'koho turyzmu v Ukraini* [Main directions of investment development of rural tourism in Ukraine], *Nauk. pratsi Pivd. fil. nats. un-tu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy «Krym. ahrotekhnol. un-t»*, 143, 186–191 (in Ukr.).
6. Marmul', L. O. Usachenko, L. M. Nediukha, M. P. & Nezvyshchuk-Kohut, T. S. (2014), *Udoskonalennia upravlinnia diial'nistiu turystrychnykh pidpriemstv* [Improvement of management of tourism

enterprises], Kherson: Hrin' D. S., Ltd (in Ukr.).

7. Tsehelyk, H. H. & Petlin, I. V. (2013), Vykorystannia ekonomiko-matematychnykh modelej dlia pidtrymky pryjniattia rishen' u sferi sil's'koho zelenoho turizmu [Use of economic-mathematical models for decision support in the field of rural green tourism], *Naukovyj visnyk. Ekonomichni nauky*, 1, 384–389 (in Ukr.).

8. Tkachenko, T. I. (2009), *Stalij rozvytok turizmu: teoriia, metodolohiia, realii biznesu* [Sustainable development of tourism: theory, methodology, business realities], Kiev: Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t, Ltd (in Ukr.).

9. Arahi, Y. (1998), The Regeneration of Rural Communi-

ties. *Food & Fertilizer Technology Center: Rural Tourism in Japan*. Retrieved from <http://www.ffc.agnet.org/library.php?func=view&id=20110726130209>.

10. Lane, B. (2005), Sustainable Rural Tourism Strategies: A Tool for Development, *Revista Interamericana de Ambiente y Turismo*, 1, 12–18.

11. Ohe, Y. (2008), Evaluating the Diversifying Market for and Viability of Rural Tourism Activity in Japan. *12th Congress of the European Association of Agricultural Economists*, 1–12. Retrieved from <http://www.ageconsearch.umn.edu/bitstream/43647/2/014.pdf>.